

گزارش اقتصادی پاکستان

قسمت اول

تهیه کننده: انور سبھری

ز این کشور برای کار در کشورهای عربستان سعودی و حوزه خلیج فارس رفتند. در جنگ ایران و عراق این کشور موضع بی طرفی را اختیار نمود.

اوضاع اقتصادی

کشور پاکستان دارای ۱۴ ایالت میباشد و بر طبق سرشماری ماه مارس ۱۹۸۱ جمعیت پاکستان ۸۴/۳ میلیون نفر که مقام نهم از نظر جمعیت در بین کشورهای جهان را دارا میباشد. طی سالهای اخیر نرخ رشد جمعیت در این کشور به ۳/۱ درصد رسید. طی سالهای اخیر طرحی جهت کنترل جمعیت تهیه شده است. نرخ بیسوادی بدلیل توجه کمتر به امر آموزش در این کشور در سال ۱۹۸۱، ۲۶/۲ درصد را نشان میدهد. ۹۸ درصد از جمعیت این کشور مسلمان هستند که اکثریت آنها سنی و تعداد کمی شیعه میباشد. گروه اصلی بنام ethnic در پاکستان زندگی میکنند. پنجابی، سندی، بلوچ و پاتانها و گروههای کوچک قبیله‌ای دیگر در پاکستان اقامت دارند.

واحد پول پاکستان روپیه میباشد که هر روپیه برابر ۱۰۰ پیزا میباشد. سیاست اقتصادی پاکستان متمرکز است بر روی یکسری طرحهای پنجساله بین سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ تاکید داشت بر رشد و تغییر نظام اقتصادی و از بین بردن رکود قبل از استقلال کشور پاکستان. در سال ۱۹۵۰ تاکید بر صنعتی شدن بود در حالیکه در سال ۱۹۶۰ کشاورزی بعنوان محور اصلی توسعه اقتصادی محسوب گردید طرح پنجساله سوم در سال ۱۹۷۰ تاکید بر روی تقسیم منافع منصفانه بین طبقات مختلف اجتماعی داشت. در طی پنجساله چهارم به ارائه مجوزهایی برای اجرای طرحهای صنعتی تاکید شد.

برنامه و طرح پنجساله ششم، ادامه رشد سریع GNP با هدف رشد بمیزان ۶/۵ درصد در سال، افزایش هزینه‌های

تاریخ کشور پاکستان به هند و ایران وابسته است. پیش از ظهور اسلام این سرزمین در دست دول ایرانی و تا حدودی هم هندی بود. در قرن هشتم میلادی دین مبین اسلام بان کشور وارد شد. تا زمان تسلط انگلیسیها بر این سرزمین پاکستان در دست مسلمانان بود و پس از چند قرن نفوذ انگلستان بر روی شبه‌قاره هند نهضت اسلامی بنام «مسلم‌لیک» بوجود آمد. پاکستان متشکل از دو قسمت شرقی (بنگلادش فعلی) و غربی (پاکستان فعلی) در میان این اوضاع آشفته تاسیس شد و محمدعلی جناح بعنوان فرماندار کل آن شروع بکار کرد. پس از مرگ وی، لیاقت علی‌خان اداره امور را دست گرفت. پس از قتل آن بالاخره حکومت تبدیل به جمهوری گشته و اسکندر میرزا فرماندار کل وقت بعنوان رئیس جمهور انتخاب شد. پس از آن ژنرال محمد ایوب‌خان که ریاست وزرا را نیز بعهدہ داشت حکومت نظامی برقرار ساخت. و در سال ۱۹۶۵ ژنرال ایوب‌خان رسماً بعنوان رئیس جمهوری کشور برگزیده شد. در سال ۱۹۶۹ بدنبال اعلام حکومت نظامی «ژنرال یحیی‌خان قدرت را در دست گرفت. در سال ۱۹۷۱ پاکستان شرقی بنام بنگلادش استقلال یافت. در سال ۱۹۷۲ ذوالفقار علی بوتو (رهبر حزب مردم) بر ریاست جمهوری رسید. پس از وی ژنرال ضیاءالحق قدرت را بدست گرفت. در سال ۱۹۸۸ ژنرال ضیاءالحق در اثر یک سانحه هوایی کشته شد و پس از او غلام اسحاق خان قدرت را در پاکستان بدست گرفت.

در مورد روابط بین‌المللی پاکستان باید گفت این کشور در سال ۱۹۷۰ از Seato و Cento خارج شده و عضویت کشورهای غیرمتعهد درآمد اما هنوز به کشورهای غربی وفادار میباشد. از این سال مناسبات کشور پاکستان با سایر کشورهای مسلمان افزایش یافت و بدنبال آن تعداد زیادی

مربوط به توسعه اجتماعی، توسعه زیربنائی روستاها و برق‌رسانی عمومی، توسعه امکانات آموزشی، اکتشافات مربوط به انرژی و جانشینی با نفت، رشد سریع صادرات، توسعه کشاورزی، رشد سرمایه‌گذاری خصوصی و افزایش نرخ حسابها را دنبال میکرد.

کل درآمد ملی در پاکستان براساس هماهنگی در تولیدات، هزینه و روشهای درآمد برآورد شده است. نرخ رشد GDP در سالهای ۱۹۵۹/۶۰ به قیمت عوامل ۵/۲ درصد افزایش داشت.

این میزان در سال ۱۹۸۷/۸۸ به ۵/۸ درصد رسید. در سال ۱۹۸۷/۸۸ کل هزینه ملی با قیمتهای جاری بازار ۷۳۷ میلیارد روپیه بود.

کل میزان نیروی کار در سال ۱۹۸۷/۸۸، ۳۰/۵ میلیون نفر برآورد شده است که از این میزان ۲۲/۹ میلیون نفر روستائی و ۷/۶ میلیون نفر شهری هستند. نرخ مشارکت رقم ۲۹/۴ درصد را نشان میدهد. تا سال ۱۹۷۵ نرخ تورم کندی قابل توجهی در این کشور داشته ولی در سه سال اخیر، هزینه زندگی ۱۰۰ درصد افزایش داشته است.

در سال ۱۹۸۷/۸۸، بخشهای کشاورزی، جنگلداری و ماهیگیری ۲۳/۳ درصد از تولید ناخالص داخلی و ۴۹ درصد از نیروی کار را تشکیل میدادند.

عمده‌ترین محصول غذائی گیاهی این کشور گندم میباشد. میزان محصول در سال ۱۹۸۶/۸۷ به ۱۴/۲ میلیون تن رسیده بود ولی این محصول در سال ۱۹۷۷/۸۸ به علت نامساعد بودن آب و هوا صدمه دید و بناچار بمیزان ۱۲ میلیون تن محصول برداشت شد. از دیگر محصولات کشاورزی قابل توجه در این کشور برنج، پنبه میباشد که میزان محصول آنها در سالهای ۱۹۸۷/۸۸ بترتیب ۱/۳۲ میلیون تن و ۸/۹ میلیون عدل میباشد. تربیت چاربايان ۳۱ درصد از ارزش اضافی در کشاورزی را و ۷/۴ درصد از GNP این کشور را در سال ۱۹۸۶/۸۷ دربرداشت.

جنگلداری ۰/۱ درصد از GDP در سال ۱۹۸۷/۸۸ این کشور را تشکیل میدهد. جنگل با وسعت ۳/۲ میلیون

هکتار، ۳/۹ درصد از مناطق این کشور و تولیدات جنگلی ۱/۳ میلیون هکتار را دربرمیگیرد. صید ماهی ۰/۶ درصد از GDP در سال ۱۹۸۷/۸۸ بحساب میآید.

پاکستان دارای يك رشته غنی از معادن غیرروغنی شامل اورانیوم، فسفات آهن، مس، طلا، نقره، منگنز، کرومیت، سنگ سرمه، باریت، نمك صخره‌ای، سولفور، خاک چینی، چینی، سنگ جواهر میباشد. در سال ۱۹۸۷/۸۸ این محصولات ۲/۴ درصد از GDP این کشور را شامل میگردید. پاکستان دارای انرژی قابل عرضه به بازار جهانی نمی‌باشد.

در مورد صنعت این کشور، باید گفت قبل از استقلال پاکستان تنها قسمت کوچکی از صنایع سازمان یافته در بخش هند و انگلیس این منطقه وجود داشت، که بیشتر تهیه‌کنندگان مواد خام از جمله تولید نخ پنبه‌ای برای صنعت نساجی در بمبئی بودند. در سال ۱۹۸۷/۸۸ صنایع ۱۷/۵ درصد از GDP به قیمت عامل جاری این کشور بحساب میآمد. اغلب صنایع ساخته شده رقم عمده واردات این کشور محسوب میشوند، در سال ۱۹۸۶/۸۷، ۵۳ درصد از کل صادرات پاکستان را صنایع تشکیل داد. در سال ۱۹۸۷/۸۸ بخش عمده صنایع دولتی بجز فولاد فروشی برابر ۳۰ میلیارد روپیه پاکستان داشته که رشد ۵/۲ درصد بیش از سال قبل را نشان میدهد، که در مقایسه با بخش صنایع رشدی برابر ۷/۶ درصد را نشان میدهد. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی در زمینه صنایع در سال ۱۹۸۷/۸۸ به رشدی برابر ۹/۲ درصد رسیده است. در طرح پنجساله هفتم توسعه نیاز ۱/۵ میلیون واحد در مناطق شهری برآورد شده است.

سیستم حمل و نقل در این کشور بسیار ابتدائی بود، بعد از استقلال پاکستان توجه قابل ملاحظه‌ای در این بخش شد. طی سالهای اخیر تعداد مسافران هوائی رقم قابل ملاحظه‌ای را نشان میدهد که حدوداً به دو برابر افزایش یافته است. همچنین طی همین سالها گسترش خطوط آهن و توسعه شاهراهها نیز مورد توجه قرار گرفته است. هواپیمائی بین‌المللی پاکستان بنام (PIA) دارای ۴۴ فروند هواپیمای

پایان مارس ۱۹۸۸ میباید.

همچنین طی سالهای اخیر سرمایه‌گذاری در زمینه توسعه ارتباطات شده است. کل سرمایه‌گذاری بخش دولتی برای استفاده از امکانات تلفن و تلکس ۱۰/۱ میلیارد روپیه میباید. رادیو و تلویزیون پاکستان توسط بخش دولتی اداره میشود.

بودجه دولت فدرال دارای دو بخش اصلی (۱- بودجه عادی که شامل هزینه‌های جاری ۲- بودجه توسعه‌ای که برای پیشبرد برنامه‌های توسعه‌ای سالانه ADP بوده و شامل کلیه سرمایه‌گذاریها میگردد) میباید. هزینه‌های جاری دولت طی سالهای اخیر از رشدی بطور متوسط برابر با ۶۵-۷۵ درصد برخوردار بوده است. در بودجه سال ۱۹۸۷/۸۸ که برحسب مالیاتها و کمکهای حمایتی تنظیم شده است با کاهش درآمد حاصل از این بخشها، دولت با کسری بودجه بمیزان ۶۹/۵ میلیارد روپیه روبرو گردید.

این کشور هم‌اکنون دارای ۵ بانک اصلی بنامهای حبیب (بزرگترین بانک)، بانک ملی، بانک متحد، بانک هم‌پیمان پاکستان و بانک تجارت مسلمانان میباید. این بانکها دارای ۷۱۰۰ شعبه در پایان سال ۱۹۸۶ بود. ۴۰ درصد از این بانکها دارای ۸۷/۸ درصد سپرده بانک و ۸۷/۵ درصد از کل اعتبار بانک میباشند. این بانکها همچنین دارای ۱۱۹ شعبه خارجی میباشند.

طی سالهای گذشته دولت پاکستان با کسری موازنه تجاری بدلیل وابستگی به منابع نفتی خارجی و صادرات کم روبرو بود. با اجرای سیاستی مبنی بر ثابت نگاهداشتن واردات به رقم قبلی و توسعه صادرات باعث کاهش کسری تجاری در سال ۱۹۸۶/۸۷ بمیزان ۲/۳ میلیارد دلار گردید. عدم موفقیت در اجرای سیاست جدید برای توسعه صادرات که اساس موفقیت در استراتژی اقتصادی بود این کشور را با مشکلاتی روبرو کرد. در سالهای پایداری نرخ دلار آمریکا یعنی سالهای ۱۹۵۹/۶۰ صادرات این کشور به حداکثر خود رسید.

براساس سیاست جدید پاکستان، که از طرف دولت پاکستان اعلام شده واردات آزاد است و هدفش افزایش

صادرات و فراوانی کالاهای صنعتی و حتی مصرفی است. واردات ۲۰ نوع کالا که قبلاً برای واردات آنها محدودیتهائی وجود داشت، توسط عموم آزاد اعلام شده است. لیست محدودیتهای وارداتی را که قبلاً ۱۴۰ نوع کالا بود کاهش داده و براساس واردات آزاد جدید، باز هم کاهش داده خواهد شد. واردات در سال ۱۹۸۸-۸۹ در حدود ۶/۹۹۹ میلیارد دلار بود که انتظار میرود در سال ۱۹۸۹-۹۰ با اختلاف کمی در همین حدود حفظ گردد و پیش‌بینی میشود حدود ۶/۸ میلیارد دلار باشد. از طرف دیگر صادرات در سال ۱۹۸۸-۸۹ حدود ۴/۷ میلیارد دلار بود و هدف سیاست صادراتی کشور در سال ۱۹۸۹-۹۰ براساس ۵/۰۷۱ میلیارد دلار تنظیم گردیده است فلسفه سیاست تجاری جدید دولت پاکستان، حمایت از صنایع بومی و محلی میباید.

بطور کلی نکات اصلی سیاست جدید بازرگانی پاکستان را بشرح ذیل میتوان عنوان کرد:

- ۱- سیستم حمل و نقل هوائی خصوصی در اصول مورد موافقت قرار گرفت.
- ۲- برای صنایعی که ماشین‌آلاتشان خراب میشود پروانه واردات در عرض ۲ ساعت صادر خواهد شد.
- ۳- سقف واردات ماشین‌آلات برای تاسیسات ضروری تا ۸۰ میلیون روپیه افزایش یافت.
- ۴- واردات ماشین‌آلات برای مقاصد مربوط به توسعه آزاد اعلام شد.
- ۵- لیست کالاهائی که شامل محدودیتهای وارداتی میشد (۱۴۰ قلم) باز هم کاهش خواهد یافت.
- ۶- بیست قلم کالا از لیست فوق‌الذکر کم شده است.
- ۷- واردات در سال ۱۹۸۸-۸۹ در حدود ۶/۹۹ میلیارد دلار برآورد شده است.
- ۸- صادرات در سال ۱۹۸۹-۹۰ به ۶/۸ میلیارد دلار خواهد رسید.
- ۹- صادرات در سال ۱۹۸۸-۸۹ با توجه به افزایشها و

کاهشهای ارزشی دلار حدود ۴/۷ میلیارد دلار بوده است.
۱۰- هدف صادرات در سال ۹۰-۱۹۸۹ صادرات ۵۰۷۱ میلیارد روپیه است.

۱۱- ۱۳ قلم کالای صادراتی جدید از معافیت ۷۵ درصد بر درآمدهای ناشی از صادرات بهره‌مند میشوند.

۱۲- استراتژی افزایش صادرات شامل انگیزه‌های مالی نیز خواهد شد.

۱۳- فلسفه تجارت حمایت از صنایع داخلی و بومی است.

۱۴- ماشین‌آلات نساجی، ماشین‌آلات مربوط به صنایع چرم، صنایع بسته‌بندی میوه و تره‌بار از پرداخت عوارض و مالیات معاف شدند.

۱۵- اعتبار بانکی موجود بمنظور افزایش صادرات تا ۵۰ درصد افزایش خواهد یافت.

۱۶- صادرات کالاهای تمام شده به حداکثر رسانده خواهد شد.

۱۷- مقررات مربوط به مالیات فروش بر کالاهای صادراتی ساده خواهد شد.

۱۸- بخش خصوصی مجاز به صادرات برنج نوع باسماتی تا ۲۵ کیلوگرم خواهد بود.

۱۹- مالیات بر صادرات برنج با سماتی منسوخ شد.

۲۰- برای سبزیجات لیست خاصی (از نظر محدودیتهای صادراتی) انتشار خواهد یافت و بقیه سبزیجات میتوانند صادر گردند.

۲۱- بیمارستانهای شناخته شده تحت ضوابط و شرایطی قادر به وارد کردن آمبولانس خواهند بود.

۲۲- مقررات و شرایط صادرات سهلتر خواهد شد.

در مورد بدهیهای کشور پاکستان باید گفت، بدهیهای پاکستان از مرز ۱۵ میلیارد دلار گذشته است بطور متوسط مدت بازپرداخت این وامها ۲۶ سال میباشد و میزان بهره آن کمی بیش از ۵ درصد میباشد. دولت آمریکا مبلغ ۵۵ میلیون دلار بعنوان کمک به پاکستان در امر توسعه کشاورزی و انرژی پرداخت نموده است. چهار قرارداد در این رابطه بامضا رسیده است.

طبق قرارداد صندوق بین‌المللی پول، اولین قسط وام که بمبلغ ۲۴۰ میلیون دلار میباشد در ماه ژانویه ۱۹۸۸ به پاکستان پرداخت نموده است. مجموعه این وامها که طی مدت ۹۱-۱۹۸۸ به پاکستان پرداخت خواهد شد ۱۵ میلیارد دلار میباشد.

پاکستان موافقتنامه‌های تجاری و اقتصادی با سایر کشورها از جمله اندونزی، اردن، فرانسه، سوئد، عربستان سعودی، ژاپن، انگلیس، شوروی دارد.

پاکستان و ایران هم بدلیل داشتن پیوندهای مشترک در مورد مسائل سیاسی و اجتماعی، فرهنگی و دینی روابط تجاری و اقتصادی نزدیکی دارند.

گزارش اقتصادی پاکستان

اوضاع سیاسی:

کشور پاکستان قدمتی چند هزار ساله داشته و تاریخ آن عمدتاً بتاریخ هند و ایران وابسته است. در دوران پیش از ظهور اسلام این سرزمین اکثراً در دست دول ایرانی و تا حدودی هم هندی بود. در قرن هشتم میلادی (قرن اول هجری) دین مبین اسلام بآن کشور وارد شد و در قرن دهم میلادی سربازان دولت اسلامی قسمتهائی از نواحی شمالی آنرا تصرف کرده و بحکومت اسلامی ضمیمه کردند که تا زمان تسلط انگلیسیها بر این سرزمین، پاکستان در دست مسلمانان باقی ماند.

پس از چند قرن نفوذ انگلستان بر روی شبه‌قاره هند نهضتی اسلامی بنام «مسلم لیگ» (اتحادیه اسلامی) برای آزادی هند و بعداً برای تاسیس يك کشور اسلامی بوجود آمد. با نزدیک شدن خاتمه نفوذ انگلستان بر روی شبه‌قاره هند و بدنبال آن، طرح تاسیس يك حکومت مستقل از هند اسلامی هراس فوق‌العاده‌ای بر اقلیتهای ساکن نواحی مختلف چیره شد و مهاجرتها و فرارهای دسته‌جمعی آغاز گردید. پاکستان متشکل از دو قسمت شرقی (بنگلادش فعلی) و غربی (پاکستان فعلی) در میان این اوضاع آشفته

تاسیس شد و محمدعلی جناح بعنوان فرماندار کل آن (بنمایندگی پادشاه انگلیس) شروع بکار کرد و کمی بعد براوضاع تسلط یافته و نظم را به کشور بازگردانید. اما اختلاف هند و پاکستان آتش جنگ را در میان آنان شعله‌ور ساخت که علت اصلی آن دعوی مالکیت بر ناحیه جامو و کشمیر بود که مردم آن کلاً مایل به پیوستن به پاکستان بودند اما نایب آنجا خواستار الحاق آن به هند بود. با مرگ محمدعلی جناح «لیاقت علی خان» اداره امور را در دست گرفت. او نیز سرانجام در سال ۱۹۵۱ بقتل رسید که بدنبال آن یک دوره تشنجات و رکود سیاسی آغاز گشت. بالاخره حکومت تبدیل به جمهوری گشته و اسکندر میرزا فرماندار کل وقت بعنوان رئیس جمهور انتخاب شد. در طی دوره وی نیز پاکستان وضع متزلزلی داشت. سرانجام در سال ۱۹۵۸ پارلمان منحل گردید و چندی بعد اسکندر میرزا وادار به استعفاء گردید و قدرت را به ژنرال محمد ایوب خان سپرده و از کشور خارج شد. ژنرال ایوب خان ریاست وزرا را نیز خود بعهده گرفت و حکومت نظامی را برقرار ساخت.

در سال ۱۹۶۵ ژنرال ایوب خان رسماً بعنوان رئیس جمهوری کشور برگزیده شد و جنگ میان هند و پاکستان باز هم شعله‌ور گردید که منجر به درگیریهای شدید شده و بدیگر نقاط مرزی نیز کشیده شد.

در سال ۱۹۶۹ بدنبال ناآرامیهای وسیع سیاسی، ژنرال ایوب خان وادار به استعفاء گردید و بدنبال اعلام حکومت نظامی «ژنرال یحیی خان» قدرت را در دست گرفت. یحیی خان در سال ۱۹۷۰ حکومت را جمهوری فدرال اسلامی معرفی کرد و مقدمات انتخابات آزاد را فراهم ساخت.

در سال ۱۹۷۱ جنگ داخلی میان نیروهای دولتی و بنگالیها (مردم پاکستان شرقی) درگرفت که منجر به شکست بنگالیها گردید. ولی متعاقباً جنگ شدیدی میان هند و پاکستان آغاز گردید که بدنبال شکست نیروهای پاکستانی، پاکستان شرقی بنام «بنگلادش» استقلال یافت. پس از آن در دسامبر ۱۹۷۲ یحیی خان از ریاست جمهوری استعفاء داد و ذوالفقار علی بوتو (رهبر حزب مردم) بر ریاست

جمهوری رسید.

در سال ۱۹۷۳ قانون اساسی جدیدی وضع شد. «فضل الهی» از طرف مجلس به ریاست جمهوری انتخاب شد و «بوتو» با حفظ قدرت به نخست‌وزیری انتخاب گردید.

در سال ۱۹۷۷ ژنرال ضیاء الحق قدرت را بدست گرفت و در پی آن اکثر احزاب منحل گردید. ژنرال ضیاء الحق بدنبال استعفای فضل الهی شخصاً پست ریاست جمهوری را اداره نمود و بوتو نیز پس از چندی محاکمه و باتهام کشتن چند تن از مخالفین سیاسی محاکمه و سرانجام در آوریل ۱۹۷۹ اعدام شد.

ژنرال ضیاء الحق از زمان به قدرت رسیدن، بر اجرای برخی قوانین اسلامی در کشور تاکید داشته و اجرای قوانین اسلامی پس از فرماندوم دسامبر ۱۹۸۴ و تصویب اکثریت مردم پاکستان واقعیت یافت.

در سال ۱۹۸۵ انتخابات مجلس ملی روسای پاکستان انجام گردید و در ژانویه سال ۱۹۸۶ حکومت نظامیان در پاکستان لغو شد و طی يك انتخابات عمومی حکومت بغير نظامیان واگذار گردید.

در سال ۱۹۸۸ ژنرال ضیاء الحق آقای Junejo را که ریاست حزب «اتحاد مسلمین پاکستان» را نیز بعهده داشت با کوششهای حزب مزبور با ایجاد يك انتخاب آزاد و تعیین نمایندگان مجلس از کار برکنار کرد و در آگوست همانسال ژنرال ضیاء الحق در اثر يك سانحه هوایی کشته شد و پس از او غلام اسحاق خان قدرت را در پاکستان بدست گرفت.

در حال حاضر سه حزب در پاکستان قدرت دارد:

- ۱- حزب مردم پاکستان (PPP) به سرپرستی خانم بی نظیر بوتو که بیشترین کرسی را در مجلس پاکستان داراست.
- ۲- اتحاد مسلمین پاکستان (PML) که اتحاد دموکراتیک اسلامی و یا اتحاد جمهوری اسلامی نیز نامیده میشود.
- ۳- MRD که تاکید بر انتخابات آزاد، برای انتخابات دارد.

جنگ سالهای ۱۹۴۹-۱۹۴۸ با هند دو منطقه کشمیر و جامو را اداره مینماید.

برطبق سرشماری ماه مارس ۱۹۸۱ جمعیت پاکستان ۸۴/۳ میلیون نفر که مقام نهم از نظر جمعیت در بین کشورهای جهان را دارا میباشد. در سال ۱۹۵۰ متوسط سالانه نرخ رشد جمعیت ۱/۷ درصد بود که در اثر مرگ و میر سرعت کاهش یافت. نرخ رشد جمعیت طی سالهای اخیر به ۳/۱ درصد رسید. جمعیت اصلی کشور پاکستان در مزارع کنار رودخانه INDUS زندگی میکنند. برطبق برآورد تا ژانویه ۱۹۸۸ کل جمعیت کشور پاکستان ۱۰۳/۸ میلیون نفر (بجز پناهندگان افغانی) تخمین زده شده و برطبق سرشماری ۱۹۸۱، ۱۰۶ نفر در هر کیلومتر مربع زندگی مینمایند که این رقم در سال ۱۹۸۸ به ۱۳۰ نفر رسیده است. امروزه اغلب مردم در مناطق مرزی کنار رودخانه پنجاب و سند که مناطق کشاورزی این کشور میباشند، زندگی مینمایند. کلاً از نظر تمرکز جمعیت اختلاف فاحشی در بین استانها وجود دارد.

پاکستان در سال ۱۹۷۰، از Cento و Seato خارج شده و بعضویت کشورهای غیرمتعهد درآمد. اما هنوز به کشورهای غربی وفادار میباشد. تا نیمه سال ۱۹۵۰ کمکهای آمریکا برای این کشور اهمیت خاصی داشت. این کمکها با مسئله افغانستان در این کشور افزایش یافته است. چنانچه در سال ۱۹۸۱ موافقتنامه کمک بمیزان ۳/۲ میلیارد دلار بین آمریکا و پاکستان بامضاء رسید. همچنین این کشور علاوه بر کمکهای اقتصادی، کمکهای نظامی زیادی از آمریکا میگیرد. همچنین برطبق گفتگوهایی بین پاکستان و آمریکا يك برنامه کمکی برای ۶ سال آتی موافقتنامه‌هایی به ارزش ۴/۰۲ میلیارد دلار طرح‌ریزی شده است. در آوریل ۱۹۸۸ موافقتنامه‌ای در مورد افغانستان در ژنو امضاء شد. روابط بین چین و پاکستان نیز طی سالهای اخیر رو به بهبود گذاشته است. بنظر میرسد روابط سیاسی و بین‌المللی پاکستان طی سالهای اخیر با کلیه کشورها بهبود یافته است. از سال ۱۹۷۰ مناسبات کشور پاکستان با سایر کشورهای مسلمان افزایش یافت و بدنبال آن تعداد زیادی از این کشور برای کار در کشورهای عربستان سعودی و حوزه خلیج فارس رفتند. در جنگ ایران و عراق این کشور موضع بی‌طرفی را اختیار نمود.

بدنبال اشغال افغانستان توسط شوروی، دولت پاکستان تعداد ۳ میلیون نفر افغانی را تا پایان سال ۱۹۷۹ اسکان داده است. دولت پاکستان بطور غیرمستقیم از مجاهدین افغانی حمایت کرده و يك نیروی تدارکات قوای نظامی خارج از کشور برای افغانستان بحساب میآید.

اوضاع اقتصادی:

جمعیت و وضعیت اجتماعی:

کشور پاکستان دارای ۱۴ ایالت میباشد که شامل ایالات پنجاب، سند، ایالت مرزی شمالغربی و بلوچستان (NWFD) و منطقه قبیله‌ای فدرال (Fata) و منطقه سرمایه‌گذاری فدرال (FCA) اسلام‌آباد بوده، همچنین بعد از

سال: ۱۹۸۱		تعداد جمعیت براساس استان و جنسیت			هزار نفر
منطقه	کل	درصد	مرد	زن	استان (هرفرد در يك كيلومتر)
ایالت مرزی شمال غربی	۱۱,۰۶۱	۱۳/۱	۵,۷۶۱	۵,۳۰۰	۱۴۸/۴
پنجاب	۴۷,۲۹۲	۵۶/۱	۲۴,۸۶۰	۲۲,۴۳۲	۲۳۰/۳
سند	۱۹,۰۲۹	۲۲/۶	۹,۹۹۹	۹,۰۳۰	۱۳۵/-
بلوچستان	۴۳۳۲	۵/۱	۲,۲۸۴	۲,۰۴۸	۱۲/۵
Fata ^a	۲,۱۹۹	۲/۶	۱,۱۴۳	۱,۰۵۶	۸۰/۸
FCA ^b	۳۴۰	۰/۴	۱۸۵	۱۵۵	۳۷۵/۵
پاکستان	۸۴,۲۵۸	۱۰۰/-	۴۴,۲۳۲	۴۰,۰۲۶	۱۰۵/۸

a- منطقه اداره شده قبیله‌ای فدرال
b- منطقه فدرال پایتخت (اسلام‌آباد)
c- شامل پاکستان در منطقه جامو کشمیر و پناهندگان افغانی

در سال ۱۹۸۸، متوسط طول عمر ۶۱ سال برآورد شد. و نرخ مرگ و میر از ۳۰ در هزار در سال ۱۹۴۷ به ۱۲ در هزار در سال ۱۹۸۱ کاهش یافت، و نرخ تولد همزمان با سرعت کمتری کاهش یافت و از ۵۰ به ۴۲ در هزار رسید. پاکستان همانند سایر کشورهای کم درآمد برای هر ۲۹۲۰ نفر فقط یک دکتر در سال ۱۹۸۸ برآورد شده است. بر طبق یک بررسی در اوایل سال ۱۹۸۰، ۴۰ درصد از کلیه بچه‌های زیر ۵ سال از سوء تغذیه درجه یک و ۱۰ درصد درجه دوم و ۷ درصد درجه سوم رنج می‌برند. طی سالهای گذشته در صد تهیه برنامه‌هایی برای کنترل جمعیت در این کشور بودند و در سال ۱۹۸۰ یک برنامه دورنمای ۲۰ ساله در زمینه سیاست کنترل جمعیت تهیه و مورد تصویب دولت قرار گرفت. هفتمین طرح ۵ ساله توسعه، طرحی نیز در جهت کنترل جمعیت داشته که بر طبق آن به کاهشی در نرخ زشد رسیده‌اند.

جمعیت براساس سن، توزیع روستائی و شهری
واحد: هزار نفر

سن	شهری	روستائی	جمع
۰-۱۴	۱۰,۲۵۱	۲۷,۲۶۷	۳۷,۵۱۸
۱۵-۵۵	۱۱,۸۴۲	۲۷,۴۳۵	۳۹,۲۷۷
۵۵ به بالا	۱,۷۴۷	۵,۷۱۱	۷,۴۵۸
تمام سالها	۲۳,۸۴۰	۶۰,۴۱۳	۸۴,۲۵۳

منبع بررسی اقتصادی سال ۱۹۸۷/۸۸

بدلیل توجه کمتر به امر آموزش در این کشور، نرخ بیسوادی در مقایسه با سایر کشورهای آسیائی رقم بالائی را نشان میدهد. این نرخ در سال ۱۹۸۱، ۲۶/۲ درصد بود که در مقایسه با سال ۱۹۷۲، بمیزان ۲۱/۷ درصد افزایش داشته است. نرخ زنان باسواد در سال ۱۹۸۱، ۱۶ درصد بود. همچنین نرخ باسوادان در جمعیت روستائی ۱۵ درصد

و زنان روستائی ۵/۵ درصد بوده است. بالاترین نرخ باسوادی در منطقه سند بمیزان ۳۱/۵ درصد (بیشترین در کراچی) و کمترین در بلوچستان بمیزان ۱۰/۳ درصد میباشد. در سال ۱۹۸۷/۸۸ درصد جمعیت نام‌نویسی شده در مدارس ابتدائی ۶۴ درصد و در مدارس متوسطه ۲۶ درصد بود.

همچنین در همانسال تعداد ۶۲۱,۹۰۰ نفر شاگرد در دبیرستانها مشغول بتحصیل بوده‌اند. از این تعداد اختلاف بین زنان و مردان نیز قابل محسوس بود که بطورکل در مدارس ابتدائی ۳۳ درصد زنان شهری و ۲۱ درصد زنان روستائی بتحصیل اشتغال دارند.

چون بخش کمی از تولید ناخالص ملی را در برنامه‌های پنجم و ششم به امر آموزش داده بودند میزان باسوادان رقم بسیار کمی بودند ولی در برنامه هفتم این میزان افزایش داده شده که طبق برآورد برای سال ۱۹۹۲/۹۳ تعداد باسواد به رقم ۴۰ درصد خواهد رسید، که هزینه‌هایی بمیزان ۲۴/۱ میلیارد روپیه صرف خواهد شد.

در سال ۱۹۸۸/۸۹، از بودجه توسعه‌ای، مبلغ ۱/۴ میلیارد روپیه در امر آموزش، ۸۰۰ میلیون روپیه طرحهای خانه‌سازی، ۸۰۰ میلیون روپیه به بهداشت، که مجموعاً ۱۰/۲ درصد از کل هزینه در طرح سالانه توسعه میباشد، اختصاص داده شد. در سالهای اخیر و طی برنامه‌های توسعه‌ای این کشور، به امر «بالا بردن استانداردها و کیفیت زندگی در مناطق کمتر توسعه یافته و حمایت از محرومین» پرداخته است و بدین منظور بودجه‌ای بمیزان ۲۰/۷ میلیارد روپیه پاکستان اختصاص داده شده است.

درباره این کشور از نظر مذهب میتوان گفت که ۹۸ درصد آن مسلمان میباشدند که اکثریت آنها سنی و تعداد کمی شیعه هستند (در حدود ۱۵-۲۵ درصد) در آنجا فرقه‌ای بنام احمدی وجود دارد که خودشان را مسلمان میدانند، اما دولت رسماً آنها را غیرمسلمان اعلام کرده است. جمعیت کوچکی از هندوها در ایالت سند و مسیحیان در اغلب شهرها و پاریسیس در کراچی زندگی مینمایند. گروه اصلی بنام ethnic در پاکستان زندگی میکنند.

پنجابی، سندی، بلوچ و پاتانها و گروههای کوچک قبیله‌ای از دیگر گروههایی هستند که در پاکستان اقامت دارند. همچنین تعدادی از مهاجران و پناهندگان هندی که از زمان استقلال پاکستان آمده و اغلب به زبان مادری خود یعنی اردو صحبت میکنند، در آنجا زندگی میکنند. گروه پنجابی ۵۶ درصد از جمعیت این کشور را تشکیل میدهند و در کلیه ادارات و حکومت از قدرت زیادی برخوردارند. در سالهای اخیر پناهندگان افغانی که تعداد آنها به ۳ میلیون نفر میرسد در این کشور زندگی میکنند.

پول

واحد پول پاکستان روپیه است که يك روپیه برابر ۱۰۰ پیزا میباشد. از سال ۱۹۵۵ تا مه ۱۹۷۲ ارزش روپیه نسبت به دلار بمیزان ۴/۷۶ بطور ثابت باقی مانده بود. از سال ۱۹۷۲ ارزش هر دلار به ۱۴/۲۸ روپیه پاکستان رسید. در سال ۱۹۸۲ ارزش هر دلار به ۹/۹۰ روپیه تقلیل یافت. در سال ۱۹۸۸ ارزش هر دلار به ۱۸/۳۰ روپیه پاکستان رسید که نسبت به سال ۱۹۸۲، ۴۵/۹ درصد افزایش داشته است.

متوسط نرخ مبادله روپیه با دلار آمریکا

۱۹۸۸	۱۹۸۷	۱۹۸۶	۱۹۸۵	۱۹۸۴	۱۹۸۳	۱۹۸۲
—	۱۷/۴۰ a	۱۶/۶۵ a	۱۵/۹۳ a	۱۴/۰۵ a	۱۳/۱۲ a	۱۱/۸۵ a
۱۷/۵۶ b	۱۷/۱۷ b	۱۶/۱۳ b	۱۵/۱۶ b	۱۳/۵۷ b	۱۲/۸۵ b	۱۰/۸۷ b

a = سال تقریبی
b = سال مالی پایان ۳۰ ژوئن
منبع = IMF، آمارهای مالی بین‌المللی

۱۹۵۰ تاکید بر صنعتی شدن بود، در حالیکه در سال ۱۹۶۰ کشاورزی بعنوان محور اصلی توسعه اقتصادی محسوب گردید و بدین منظور سرمایه‌گذاریهای انجام میگرفت اما اکثر منافع عمدتاً متوجه طبقه خاصی از اجتماع میشد که این خود عاملی برای برکنار شدن ژنرال ایوب خان بود.

در طرح پنجساله سوم در سال ۱۹۷۰ تاکید بیشتر بر روی تقسیم منافع منصفانه بین طبقات مختلف اجتماع شد. در طرح پنجساله چهارم (۱۹۷۴/۷۵-۱۹۷۰/۷۱) به ارائه مجوزهایی برای اجرای طرحهای صنعتی تأکید شد که این طرح بدلیل کناره‌گیری از بلوک شرق و تغییرات ناگهانی سیاسی ناقص ماند. در سالهای ۷۷-۱۹۷۲ همزمان با حکومت ذوالفقار علی بوتو این کشور «با بحران نفت جهانی» روبرو شد که با عقب‌نشینی جهانی با رشد «بوروکراتیه‌شن» روبرو شده و اغلب بخشهای اقتصادی ملی شده در نتیجه هیچ انگیزه‌ای برای سرمایه‌گذاری در بخش خصوصی صنعتی وجود نداشت. بنابراین به تکمیل و ایجاد تغییراتی در مسائل فنی کشاورزی پرداخته و در این زمان انقلاب سبز بوجود آمد و همزمان این کشور با مهاجرت تعداد زیادی از کارگران به خاورمیانه روبرو شد و

همزمان بدلیل رکود بخش صنعت و کشاورزی بخش خدمات بدون هیچ مانعی براه خود ادامه داد. بعد از تغییر رژیم در سال ۱۹۷۷ طرح پنجساله تجدیدنظر گردید با این اهداف که: به تثبیت وضع اقتصادی

سیاست اقتصادی پاکستان متمرکز است بر روی یکسری طرحهای پنجساله. طرحهای پنجساله بین سالهای ۱۹۵۰ تا ۱۹۶۰ تاکید داشت بر رشد و تغییر نظام اقتصادی و از بین بردن رکود قبل از استقلال کشور پاکستان. در سال

پرداخته، در موازنه رشد تجدیدنظر گردد و به توسعه سریع مناطق عقب مانده در زمینه های بهداشت، توسعه امکانات آموزشی و ذخائر آب، بپردازند. GDP با کندی رشد روبرو بود. در این زمان در ظرفیت واقعی کشاورزی ۶ درصد و ظرفیت واقعی صنعتی ۱۲ درصد رشد حاصل شد. سرمایه گذاری در بخش صنعت توسعه پیدا کرد. تکمیل طرح پنجساله توسعه با بحران دوم نفت که با کاهش قیمت کالاها همراه بود به کندی پیش رفت. از ابتدای سال ۱۹۸۰ رشد واقعی GNP بطور متوسط سالانه ۶/۴ درصد بود. رشد درآمد های کارگران کشاورزی ۴/۴ درصد و رشد بازدهی کارگران صنعتی ۹ درصد بود. تورم طی این سالها کاهش یافت. اغلب موانع در راه توسعه صنعتی برداشته شد. در کسری موازنه پرداخت های جاری این کشور عوامل خارجی زیان باری اثر گذاشته بود. ولی بطور کلی در تولید مواد غذایی اصلی بنجر روغن های خوراکی به خودکفایی رسیده بودند. هزینه ها جهت توسعه مناطق عقب افتاده افزایش یافت. ولی دو ایراد عمده برای عملکرد این طرح وجود داشت: اولی عدم سرمایه گذاری ضروری خصوصی در

بخش صنعت و دیگری توسعه و افزایش هزینه ها جهت برآوردن نیازهای اجتماعی عمومی.

برنامه و طرح پنجساله ششم که بین سالهای ۱۹۸۳/۸۴-۱۹۸۷/۸۸ بود هدفهای زیر را دنبال میکرد: ادامه رشد سریع GNP (تولید ناخالص ملی) با هدف رشد بمیزان ۶/۵ درصد در سال، افزایش هزینه های مربوط به توسعه اجتماعی، توسعه زیربنائی روستاها، برق رسانی عمومی، توسعه امکانات آموزشی، اکتشافات مربوط به انرژی و جانشینی با نفت، رشد سریع صادرات، توسعه کشاورزی، رشد سرمایه گذاری خصوصی و افزایش نرخ حسابها.

ولی این برنامه پنجساله نیز با مشکلاتی از قبیل کمی سرمایه گذاری و پس اندازها، کاهش تولیدات کشاورزی، افزایش واردات انرژی بخصوص نفت، کمبود بهداشت و آموزش در روستاها، روبرو بود. در سال ۱۹۸۵ در زمان نخست وزیری آقای جانجو (JUNEO) ۵ نکته از برنامه پنجساله توجه بیشتری شد.

طرح توسعه ای در بخش خصوصی

عنوان	برنامه ششم میلیارد روپیه واقعی ۱۹۸۳/۸۴-۱۹۸۷/۸۸	درصد سهم	برنامه هفتم میلیارد روپیه واقعی ۱۹۸۸/۸۹-۱۹۹۲/۹۳	درصد سهم
انرژی	۷۳/۹	۳۱/۷	۱۳۱/۸	۳۷/۷
حمل و نقل - و ارتباطات	۴۶/۲	۱۸/۶	۶۴/۱	۱۸/۲
آب	۲۳/۳	۹/۴	۳۰/۲	۸/۶
برنامه خانه سازی	۲۴/۸	۱۰/-	۲۷/-	۷/۷
آموزش	۱۴/۵	۵/۸	۲۴/۱	۶/۹
صنایع و معادن	۱۵/۵	۶/۲	۱۷/-	۴/۹
بهداشت	۱۰/۶	۴/۳	۱۴/۲	۴/۱
کشاورزی	۸/۵	۳/۴	۱۲/-	۳/۴
راه های روستائی	۴/۱	۱/۶	۵/۲	۱/۵
سایر بخشها	۲۲/۲	۸/۹	۲۴/۲	۶/۹
جمع	۲۴۸/۶	۱۰۰/-	۳۵۰/-	۱۰۰/-

منبع: پیش نویس برنامه هفتم ۱۹۸۸/۸۹-۱۹۹۲/۹۳

پیش‌نویس هفتمین برنامه پنج‌ساله بین سالهای ۱۹۹۲/۹۳-۱۹۸۸/۸۹ در اوائل ۱۹۸۸ منتشر شد، که توسط شورای اقتصادی ملی در ماه مه مورد بررسی قرار گرفت. این پیش‌نویس کل هزینه در بخش دولتی را ۳۵۰ میلیارد روپیه پیش‌بینی کرده است. در این برنامه هزینه‌ها برای تهیه انرژی افزایش یافته در حالیکه هزینه جهت خانه‌سازی و صنعت کاهش نشان میدهد.

این برنامه تاکید زیاد بر امر سرمایه‌گذاری در تمام بخشهای اقتصادی دارد. کل سرمایه‌گذاری خصوصی به ۲۹۲ میلیارد روپیه افزایش یافته است. نسبت سرمایه‌گذاری خصوصی بدولتی افزایش داشته و از ۴۲:۵۸ در سال ۱۹۸۷/۸۸ به ۴۸:۵۲ در سال ۱۹۹۲/۹۳ میرسد. برطبق این برنامه همکاریهای بخش خصوصی و دولتی در زمینه توسعه نیرو و تولید آب (Wapda) افزایش یافته و سرمایه‌گذاریهای در این زمینه باید صورت گیرد. صادرات رقم ۹/۶ درصد افزایش یافته. در حالیکه واردات فقط به ۴/۶ درصد خواهد رسید. برطبق اهداف این برنامه GDP به ۶/۵ درصد خواهد رسید.

حسابهای جاری:

کل درآمد ملی در پاکستان براساس هماهنگی در تولیدات، هزینه و روشهای درآمد برآورد شده است. نرخ رشد GDP در سالهای ۱۹۵۹/۶۰ به قیمت عوامل ۵/۲ درصد افزایش داشت.

نرخ رشد در سالهای مختلف در این کشور روند متفاوتی داشت از جمله در سال ۱۹۵۰، ۳/۱ درصد و در سال ۱۹۶۰ به بالاترین نرخ رشد ممکن یعنی ۶/۸ درصد رسید. سپس در زمان بوتو یعنی ۱۹۷۰/۷۱-۷۶/۷۷ به ۳/۸ درصد کاهش یافت و پس از آن تقریباً ثابت بمیزان ۶/۸ درصد باقی مانده و از سال ۱۹۸۶/۸۷ به ۵/۷ درصد تغییر و در سال ۱۹۸۷/۸۸ طبق يك برآورد به ۵/۸ درصد رسید. در دو سال اخیر نرخهای رشد در تولیدات کشاورزی مایوس ساخته بود و بخش صنعت نیز همچنان در پائین‌ترین

نرخهای رشد خود قرار داشت. در پایان سال ۱۹۷۰ و ابتدای سال ۱۹۸۰، بخش خدمات با يك نرخ تندتر از سایر بخشهای اقتصادی ادامه داشت.

در سالهای اخیر (۱۹۸۶/۸۷-۱۹۷۷/۷۸) نرخهای رشد تخصصی برای صنعت بالاترین بوده، الکتریسته و توزیع گاز (۹/۷ درصد) و حمل و نقل و ارتباطات (۷/۸ درصد) در حالیکه این بخشها در سال ۱۹۸۷/۸۸ با کاهش روبرو بود. از جمله برای صنعت طبق برآورد به ۷/۸ درصد، الکتریسته و توزیع گاز ۲/۴ درصد و حمل و نقل و ارتباطات به ۶/۱ درصد رسید.

از سال ۱۹۸۷/۸۸ کل هزینه ملی با قیمتهای جاری بازار ۷۳۷ میلیارد روپیه بود که ۷۷/۸ درصد در مصرف داخلی و ۱۳/۲ درصد در مصرف دولتی بود. سرمایه‌گذاری توسط بخش خصوصی و دولتی که اخیراً بیشتر از پس‌اندازهای خصوصی حاصل میشود، انجام میگردد. این پس‌اندازها تا نیمه سال ۱۹۷۰ با ارسال کارکرد کارگران خارج از کشور افزایش داشته است.

در نتیجه این جریانات ورودی، نرخ پائین پس‌اندازهای داخلی (که از سال ۱۹۷۳/۷۴ تا اخیراً در حدود ۵ درصد از GDP را تشکیل میداد) توسط نرخ بالای تعیین شده از پس‌اندازهای ملی جبران شد.

پس‌اندازهای دولتی در سال ۱۹۸۰ کمتر از ۲ درصد از GNP را تشکیل میداد ولی در سالهای ۱۹۷۹/۸۰-۱۹۷۲/۷۳ به ۰/۸ درصد رسید. سهم عامل دولتی از کل سرمایه‌گذاری تعیین شده در سالهای اخیر کاهش داشته است، که (به ۶۷/۷ درصد در سال ۱۹۷۶/۷۷ رسید) اما هنوز برتر از سهم بخش خصوصی میباشد. طی این سالها تمرکز پس‌اندازهای ملی همچنان کاهش داشته است. در سال ۱۹۷۴/۷۵ سهم منابع خارجی سرمایه‌گذاری شده در رشد صندوقها به ۶۳/۴ درصد رسید ولی مجدداً کاهش یافت و به ۲۲ درصد در سال ۱۹۸۵/۸۷ و سپس به ۱۱/۹ درصد رسید و طبق برآورد این رقم در سال ۱۹۸۷/۸۸ به ۱۵ درصد میرسد. □

روند رشد تولید ناخالص ملی تولید ناخالص ملی = $\frac{۸۷/۸۹}{۳۵۰ \text{ دلار}}$

عنوان / سال	۱۹۷۴/۷۵	۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۵/۸۶	۱۹۸۶/۸۷	۱۹۸۷/۸۸a
جمع میلیون روپيه	۱۱۱,۱۸۳	۴۸۲,۱۰۸	۵۴۷,۱۲۶	۶۰۸,۱۴۵	۶۸۵,۸۶۷
به قيمتهای جاری بازار	۱۰۳,۵۵۷	۴۳۵,۰۱۵	۴۸۹,۳۷۶	۵۴۵,۸۸۸	۶۱۸,۰۳۶
به قيمت ثابت عامل	۳۹,۹۳۰	۷۲,۰۱۴	۷۷,۰۲۳	۸۱,۴۲۷	۸۶,۱۶۶
قيمتهاي ۱۹۵۹/۶۰					
درصد رشد واقعي سالانه	۳/۹	۹/۲	۷/۰	۵/۷	۵/۸
درآمد سرانه (روپيه)	۱۵۸۹	۵,۰۸۹	۵,۶۰۲	۶,۰۳۹	۶,۶۰۶
قيمتهاي جاری بازار	۱۴۸۰	۴۵۹۲	۵۰۱۱	۵۴۲۱	۵۹۵۳
قيمت جاری عامل	۵۷۱	۷۶۰	۷۸۹	۸۰۹	۸۳۰
قيمت ثابت عامل	۰/۹	۵/۸	۳/۸	۲/۵	۲/۶
درصد رشد واقعي سالانه					

منبع- بررسی اقتصادی ۱۹۸۷/۸۸

اجزاء تولید ناخالص داخلی در دوره‌های واقعی (سهم ثابت قیمت عامل) سال ۱۹۵۹/۶۰

عنوان سال	۱۹۸۲/۸۳	۱۹۸۳/۸۴	۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۵/۸۶	۱۹۸۶/۸۷	۱۹۸۷/۸۸ ^a
کشاورزی	۲۸/۰۹	۲۵/۱۲	۲۵/۸۳	۲۵/۶۹	۲۴/۸۴	۲۴/۵۲
صنعت	۱۸/۸۹	۱۹/۳۹	۱۹/۲۰	۱۹/۳۱	۱۹/۶۴	۱۹/۹۲
خدمات	۴۴/۷۱	۴۵/۹۴	۴۵/۸۳	۴۵/۸۵	۴۵/۸۵	۴۵/۹۰
سایر b	۸/۳۱	۹/۵۵	۹/۱۴	۹/۱۵	۹/۶۸	۹/۶۳
جمع	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰	۱۰۰/۰۰

a - موقت

b - معدن و سنگ کان، ساختمان، الکتریسیته و گاز

منبع: بررسی اقتصادی سال ۱۹۸۷/۸۸

هزینه تولید ناخالص ملی در قیمتهای جاری بازار

(واحد: میلیارد روبیه)

عنوان / سال	۱۹۷۳/۷۴	۱۹۸۳/۸۴	۱۹۸۴/۸۵	۱۹۸۵/۸۶	۱۹۸۶/۸۷	۱۹۸۷/۸۸a
مصرف خصوصی	۷۱/۲	۳۴۳/۲	۴۰۰/۵	۴۳۰/۶	۴۷۰/۳	۵۳۴/۳
مصرف دولتی	۸/۵	۵۱/۵	۵۸/۱	۶۶/۰	۷۸/۱	۹۰/۸
رشد داخلی تعیین شده تشکیل سرمایه	۱۰/۶	۶۳/۴	۷۱/۸	۸۰/۹	۹۳/۹	۱۰۱/۸
تغییر در ذخائر صادرات کالاها و خدمات	۱/۰	۷/۵	۸/۶	۹/۰	۹/۵	۱۰/۴
	۱۲/۰	۴۷/۸	۴۹/۹	۶۳/۳	۷۹/۰	۸۷/۲
واردات کمتر کالاها و خدمات	-۱۵/۲	-۹۲/۲	-۱۰۶/۷	-۱۰۳/۵	-۱۲۲/۶	-۱۳۸/۶
تولید ناخالص داخلی در قیمت بازار	۸۸/۱	۴۲۱/۲	۴۸۲/۱	۵۴۶/۳	۶۰۸/۱	۶۸۵/۹
عامل درآمد خالص از خارج	۰/۶	۳۹/۶	۳۸/۳	۴۱/۴	۳۶/۵	۳۱/۱
تولید ناخالص ملی در قیمت بازار	۸۸/۷	۴۶۰/۸	۵۲۰/۴	۵۸۷/۷	۶۴۴/۶	۷۱۷/۰
مالیاتهای غیر مستقیم	-۹/۵	-۵۳/۶	-۵۶/۴	-۶۷/۷	-۷۳/۵	-۸۰/۴
سویسیدهای اضافی	۳/۱	۸/۱	۹/۳	۱۰/۰	۱۱/۲	۱۲/۶
تولید ناخالص ملی به قیمت عامل بخشهای یادداشت نامه:	۸۲/۳	۴۱۵/۴	۴۷۳/۳	۵۳۰/۰	۵۸۲/۴	۶۴۹/۱
ذخائر رشد ملی	۶/۲	۵۷/۰	۵۵/۳	۷۰/۰	۹۱/۰	۹۵/۳
ذخائر رشد داخلی	۵/۶	۱۷/۴	۱۷/۰	۲۸/۷	۵۴/۲	۶۴/۲

منبع: ه

منبع: بررسی اقتصادی سال ۱۹۸۷/۸۸

چارچوب درآمد در قیمت عامل جاری

عنوان	سال	۱۹۷۳/۷۴ (میلیارد روپیه)	درصد GDP	میلیارد روپیه ۱۹۸۶/۸۷	درصد از کل روپیه	میلیارد ۱۹۸۷/۸۸a	درصد از GDP
کشاورزی، جنگلداری ماهیگیری		۲۸/۱	۳۴/۴	۱۲۸/۲	۲۳/۵	۱۴۳/۹	۲۳/۳
معادن، سنگ کان		۰/۶	۰/۷	۱۲/۱	۲/۲	۱۴/۸	۲/۴
صنعت		۱۳/۶	۱۶/۶	۹۴/۱	۱۷/۲	۱۰۸/۱	۱۷/۵
بمقیاس بزرگ		۱۰/۴	۱۲/۷	۶۹/۴	۱۲/۷	۷۹/۵	۱۲/۹
بمقیاس کوچک		۳/۲	۳/۹	۲۴/۷	۴/۵	۲۸/۶	۴/۶
ساختمان		۳/۱	۳/۸	۳۴/۴	۶/۳	۳۹/۲	۶/۳
عام المنفعه		۱/۲	۱/۵	۱۲/۰	۲/۲	۱۴/۰	۲/۳
حمل و نقل و ارتباطات		۵/۶	۶/۹	۴۳/۷	۸/۰	۴۸/۵	۷/۸
توزیع		۱۲/۷	۱۵/۵	۸۸/۵	۱۶/۲	۹۸/۶	۱۶/۰
بانکداری و بیمه		۱/۸	۲/۲	۱۶/۳	۳/۰	۱۷/۵	۲/۸
دارائی - خانه مسکونی		۲/۹	۳/۵	۲۰/۸	۳/۸	۲۳/۰	۳/۷
اجرای دولتی و دفاعی		۵/۶	۶/۹	۵۱/۰	۹/۳	۵۸/۶	۹/۵
سایر خدمات		۶/۴	۷/۸	۴۴/۸	۸/۲	۵۱/۹	۸/۴
محصول ناخالص داخلی		۸۱/۷	۱۰۰/۰	۵۴۵/۹	۱۰۰/۰	۶۱۸/۰	۱۰۰/۰
خالص عامل درآمد از خارج		۰/۶		۳۶/۵		۳۱/۱	
محصول ناخالص ملی		۸۲/۳		۵۸۲/۴		۶۴۹/۱	

منبع: موقت

منبع: بررسی اقتصادی سال ۱۹۸۷/۸۸